

Andrija Mutnjaković

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/moxpjh1p5m>
Stručni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 25.1.2022.

BOUREK – SVESTRANI UMJETNIK (TOTALNI AUTOR)

Sažetak

Zlatko Bourek je kipar, slikar, scenarist, scenograf, filmski animator, kazališni i filmski režiser, lutkar, primijenjeni umjetnik. Tim nevjerojatnim umjetničkim opusom fascinantno je izrazio kvalitete svog zavičaja: beskrajne ravnice Slavonije što se na horizontali horizonta sljubljuju sa svemirom, smirene tokove okupljališta, raskošne i raskalašene gozbe građana, životne sudbine Slavonaca ispunjene razdraganošću, strašću, ljubavlju i strahotama progona. Izrazio je to spontanim skicama, bogato koloriranim slikama, maštovitim skulpturama, virtuosnim crtežima animiranih filmova, grotesknim lutkama, originalnim kazališnim scenarijima, režijama filmova i kazališnih uprizorenja, reprezentativnim izložbama i uzoritim knjigama. Cjelovito valoriziran Bourekov opus, prezentiran sintezama i analizama artistskih segmenata opusa, zaslužan je trajni spomenik genijalnosti autora, životu Slavonije i hrvatskoj kreativnosti.

Ključne riječi: Bourek; svestrani umjetnik; Slavonija; Požega.

Zlatko Bourek izraziti je renesansni umjetnik dvadesetog stoljeća, po obrazovanju i vokaciji je kipar i slikar, ali po životnom putu Bourek je i grafičar, animator crtanog filma, filmski i kazališni scenograf, kostimograf, dramaturg, režiser, pisac filmskih i kazališnih scenarija, lutkar, ilustrator knjiga, folklorist, judaist, erudit i tvorac humanitarnog ozračja.

Ovako bogatim i silovitim umjetničkim opusom izrazio je autohtonu kvalitetu svog slavonskog zavičaja, beskrajnu ravnicu Slavonije sljubljenju na horizontu sa svemirom, smirene mirisne tokove njezinih pitomih rijeka Drave, Dunava, Vuke, Bosuta kao bajkovitih i raskalašenih društvenih okupljališta, životne sudbine domorodaca ispunjene razdraganošću, strašću, ljubavlju i strahotama povijesnih zbivanja. Izrazio je to spontanim skicama, bogato koloriranim slikama, maštovitim skulpturama, virtuosnim crtežima animiranih filmova, originalnim kazališnim kostimografijama i

scenografijama, duhovitim scenarijima i režijama filmova, kazališnim uprizorenjima, reprezentativnim izložbama i dirljivim knjigama.

Smisao i sadržaj ovog obilnog Bourekova životnoga djela najlakše je predočiti njegovim slikama jer su slike izvorište djelovanja u dramaturgiji i scenografiji teatra, osmišljavanju scenarija i likovnog oblikovanja filma i oblikovanju njegovih skulptura.

Bourekove slike gotovo uvijek su scene društvenog događanja unutar cjelovito obuhvaćenog prostora, a kada se taj prostor rastvori tada se rastvara i onaj slavonski pejisaž do linije horizonta označenog crtom ili bojom. Suštinski su znakovi žitne Slavonije kruh i perec, pa na većini slika te vekne kruha i hrskavi pereci ispunjavaju, i stol, i pod, i zrak, i ljudske ruke. Ova gastronomska asocijacija podržavana je na slikama brojnim cjelovitim krmenadlama i narezanim šniclama, rasporenim svinjama i razrezanim šaranima, pokojom kobasicom i šunkom. Ne nedostaju na slikama niti kuglofi, torte, štrudle i kolačići na stolovima gozbi pretežno smještenih u slavonskom pejzažu ili na obali rijeke.

Te rijeke ispunjene onim plosnatim drvenim čamcima, zvanih čikli, nezamjenjiv su ambijent Bourekova krajobraza, pretočenog u autentični likovni izričaj očovječenog regionalnog prostora utkanog u svijest i život. Rijeka je sudbina postojanja i suština njegovih slika, ona je lirski ružičasta kod svečanosti, plava ili zelena u svakodnevicu, crna kod poplava i ratnih zbjegova. Plove rijekama u čiklovima alasi i pjeskari, kupačice i ljubavnici, švaleri i dangube, prijevoznici i alije, putnici i zbjegovi, iznad svih tih prizora lete jednokrilni ili dvokrilni, jednosjedni ili dvosjedni aeroplani iz doba Bourekova dječastva svjedočeći nostalgiji i čežnji duše odlutale u europska prostranstva.

Uza svu tu scenografiju slike ipak je osnovni sadržaj Bourekovih kreacija svud prisutno ljudsko biće, žensko ili muško. Muški likovi često su slikovito obučeni slavonskim pršnjacima ili naherenim bečarskim kapama, bonvivanskim šeširima, vojničkim šajkačama. Nasuprot njima ženski su likovi pretežno goli s naglašenim rodnim formama, a katkada i u lascivnim pozama. Ipak imaju svud prisutnu zajedničku karakteristiku; oni su deformirani, to jest oni su formirani izuzetno karakterističnim autorskim rukopisom.

Taj rukopis kulminira na zbirci njegovih skulptura, teatarskih aktera, filmskih likova, naslikanih portreta. Oni su grdobe, kako ih Bourek rado naziva, no, ova deformacija nije negativno ciljana pretvaranjem ljudi u grdobe, ona je pozitivna deformacija koja groteskom naglašava karakter glumljenog lika, objašnjava situaciju, navodi na razmišljanje. Ta deformacija prisutna je i kod interpretacije realnih predmeta: kuće, rijeke, mosta, aviona, čamca, mesnog odreska, torte i tako dalje. Stvoren je time jedinstveni autorski umjetnički izričaj, apsolutno prepoznat u svjetskim galerijama (Atena, Budimpešta, Caracas, Duisburg, Kuba, Ljubljana, New York, Rim, Solun, Venecija, Tokio, Wiesbaden). Prepoznat je tako Zlatko Bourek u ekumeni i cijenjen u domovini kao znakoviti sudionik artistske avangarde.

Prepoznatljiv je i u većem broju skica i maketa skulptura. Na nasipu Save u Zagrebu postavljena je jedina njegova javna skulptura čovjeka nazvanog *Medaš protiv uroka i poplava* koji na tjemenu čuva od bujice hrpicu kućica. Popularna je i njegova galerijska skulptura u liku zavodljive ljepotice što šarmira i osvaja svojom trećom nogom. Brojne skulpture nastale su kao slikoviti likovi njegovih lutkarskih kazališnih predstava, te su oblikovane, sukladno njihovim ulogama, kao groteske ili nakaze kojima ironizira i kritizira izopačene ličnosti ili mitološke likove. Sačuvane su i skice spomenika nezaboravnog glumca Šovagovića (prijateljski zvanog Šovo) s njegovim likom u zagrljaju s onim legendarnim Sokolom – koji ga nije volio.

Prepoznatljiv je tako u brojnim lutkama rađenim kao glumci u lutkarskim teatrima. U suradnji s Juvančićem režira i oblikuje lutke za lutkarsku interpretaciju Držićeva *Skupa*. U ljubljanskom *Lutkarskom gledališću* lutkarski interpretira Molierova *Umišljena bolesnika*, a predstava se izvodi i u zagrebačkom dramskom kazalištu Gavella. Veliki uspjeh postiže na Dubrovačkim ljetnim igrama uprizorenjem lutkarske farse Salih Isaka *Orlando Malerosa* specifičnim scenskim izrazom japanskog *bunraku* kazališta, te predstavom Shakespeareova *Hamleta* s kojom gostuje u mnogim svjetskim kazališnim događanjima. Na Splitskom ljetu 2005. kao režiser, kostimograf i scenograf formira cjelovitu predstavu *Kralj Ubu* autora Alfreda Jarryja. Posebnu pažnju pobudila je scenska groteska *Jedini neuspjeh Adolfa H.*, autora Georgea Taborija, prigodno realizirana s likovima u obliku stravičnih nakaza.

Prepoznatljiv je u tajanstvenom svijetu oživljenog crteža na filmskoj traci. Njegov opus animiranog filma obuhvaća 56 naslova za koje je napisao scenarije (6 filmova), oblikovao scenografiju (37 filmova) ili kreirao režiju (13 filmova). Veći dio ovog opusa nastao je u suradnji s brojnim izuzetnim slikarima okupljenih u poznatoj filmskoj kući „Zagreb film“. Bourekov opus animiranih filmova započinje crtanjem scenskog ambijenta u filmovima *Cowboy Jimmy*, *Happy End*, *Inspektor se vraća kući*, *Kod fotografa*, *Profesor Baltazar*. Nastavlja se autorskim filmovima ostvarenih na osnovu vlastitog scenarija, oblikovanja likova i ambijenata među kojima se ističu *Kovačev šegrt*, *I videl sam daljine meglene i kalne*, *Bećarac*, *Kapetan Arbanas Marko*, *Mačka*, *Školovanje*. Prikazani su ti filmovi na relevantnim svjetskim festivalima i projekcijama animiranog filma, osvajali su mnogobrojne međunarodne nagrade (Atlanta, Chicago, New York, Oberhausen, Salerno) za ostvarene inovacije u kreiranju osuvremene animacije crtanog i lutkarskog filma, te postigli međunarodni ugled ponosno nazvanim Zagrebačka škola crtanog filma.

Prepoznaje se i u Bourekovu kazališnu opusu započetom u zagrebačkom dramskom kazalištu Gavella kostimografijom i scenografijom predstava srednjovjekovnih farsi *Mesar iz Abbevillea* i *Meštar Pathelin*, te se afirmira režijom predstava u nekoliko kazališta u Njemačkoj: *Crna komedija* Petera Shaffera; *Kameni cvijet*, *Romeo i Julija*, *Peća i vuk*, *Pepeljuga* Sergeja Prokofjeva; *Pulcinella*, *Žar-ptica* Igora Stravinskog; *Coppelia* Lea Delibesa; *Orašar* Petra Iljiča Čajkovskog. Uspjeh ovih predstava rezultira stalnim

angažmanom u berlinskom kazalištu Hans Wurst Nachfahren gdje kao režiser postavlja na scenu četiri Čehovljeve jednočinke, Shakespeareovu komediju *Ukročena go-ropadnica*, te interpretaciju Verdijeve opere *Rigoletto*. Nadalje u „Zagrebačkom kazalištu mladih“ režira srednjovjekovne farse *Meštar Pathelin* i *Povratak vojaka*.

Prepoznat je i Bourekov radosni slavonski zavičaj fenomenalnim animiranim filmom *Bećarac* i pratećom predstavom u osječkom Hrvatskom narodnom kazalištu. Ambijent je to pučkih veselica, razdraganih svadbi, raspjevanih mladića, birtaških rugalica, narodnih pjevača, tambura, bećara, namiguša. Taj autohtoni ambijent vehementno je kreiran raskošnim koloritom kao interpretacija popularnih distiha bećaraca, sjajnom likovnom animacijom svadbene svečanosti od stidljivog upoznavanja mladenaca, zavisti inoče i zlobnica, rastjerivanja zloće ganjanjem vruga, tamburaške svirke i pjesme, radosnog vjenčanja i raskošnog slavlja ljubavi u rascvjetanim oblacima vječnosti.

Podloga tog apsolutnog Bourekova umjetnička fenomena slavonske su rijeke, život grada na obali rijeke, beskonačne ravnice Slavonije, narodne veselice i tužbalice, raskalašene gozbe i zloćudni udesi, radosti življenja i tuge usuda. Iz tog zavičaja vinuo se u planetarne sfere umjetnosti, a ipak je taj zavičaj ostao trajno prisutan kao neumitni kredo Bourekova artizma. Stoga Zlatka Boureka izuzetno cijenimo.

Negdje u srcu artizma učahurena su ona Dobrišina uvjerenja da oduvijek ima nekih tajnih veza (*između pjesnika i breza*), to jest između artiste Zlatka i njegova dragog pajdaša Šove: beskrajno ljube svoju Slavoniju. Stoga ih je Sokol volio.

Bourek – Versatile Artist (Complete Author)

Summary

Zlatko Bourek was a sculptor, a painter, a scriptwriter, a stage designer, a film animator, a theatre and film director, a puppeteer, and an artist who engaged in applied arts. In his incredible artistic oeuvre, he expressed with great fascination the qualities of his native country: endless Slavonian plains fusing on the horizontal line of the horizon with the universe; calm nature of the meeting places; luxurious and libertine feasts; life and fate of the Slavonians filled with joy, passion, love, and horrors of war persecution. He expressed all this with spontaneously drawn sketches, richly coloured paintings, imaginative sculptures, masterful drawings for animated films, grotesque puppets, original theatre scripts, directions of films and theatrical plays, representative exhibitions, and exemplary books. A complete validation of Bourek's oeuvre, presented through syntheses and analyses of the artistic segments thereof, is a lasting monument to the genius of the author, the life in Slavonia, and the Croatian creativity.

Keywords: Bourek; versatile artist; Slavonia; Požega.

Akademik Andrija Mutnjaković
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Hrvatski muzej arhitekture
Ivana Gorana Kovačića 37, 10000 Zagreb
andrija.mutnjakovic@zg.t-com.hr

